

**Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального
процесуального кодексу України щодо відповідальності корупційні та
деякі інші правопорушення в умовах воєнного стану»
(реєстр. № 13673-1 від 03.09.2025)***

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто питання удосконалення кримінального та кримінального процесуального законодавства щодо розширення підстав відповідальності за корупційні та деякі інші правопорушення вчиненні в умовах воєнного стану у контексті пропозицій, передбачених проектом Закону України (реєстр. № 13673-1 від 03.09.2025) (далі – законопроект).*

Проаналізовано відповідність законопроекту вимогам Конституції України та правотворчої діяльності, основоположним засадам кримінального та кримінального процесуального законодавства, положенням законів України, що регулюють суспільні відносини у сфері запобігання корупції, охорони державного кордону.

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, корупційні кримінальні правопорушення, воєнний стан, прикордонна інфраструктура, довічне позбавлення волі, конфіскація майна.*

Вступ. В умовах війни однією з умов збереження національної єдності та ефективності використання ресурсів є протидія корупції, що передбачає створення ефективної законодавчої бази та відповідних регуляторних механізмів, забезпечення прозорості в усіх сферах життєдіяльності держави.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» корупція визначається як використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди службовій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Корупція в умовах війни не лише підриває національну безпеку та обороноздатність держави, але й створює умови для незаконного перетину кордону через недоброчесні дії посадових осіб.

Метою законопроекту є «створення ефективних правових механізмів запобігання та покарання як корупційних злочинів, так і дій, що загрожують цілісності та безпеці державного кордону України».

Законопроект є альтернативним до урядового проекту Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законів України щодо відповідальності за правопорушення, пов'язані з перетинанням державного кордону України» (реєстр. № 13673 від 21.08.2025).

Основна частина. Законопроектом пропонується доповнити Кримінальний кодекс України (далі – КК) статтею 111-3, в якій об'єднати окремі склади корупційних кримінальних правопорушень: привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем; нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням; зловживання владою або службовим становищем; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; незаконне збагачення; зловживання впливом – вчинені під час дії правового режиму воєнного стану.

Також пропонується запровадити кримінальну відповідальність за перешкоджання облаштуванню прикордонної інфраструктури, її пошкодження або знищення (стаття 332-3 КК).

Визнаючи необхідність правового забезпечення реалізації принципу невідворотності кримінальної відповідальності за вчинення корупційних та інших правопорушень, вважаємо за доцільне зазначити таке.

1. Законопроект, метою якого є запровадження нових підстав кримінальної відповідальності, потребує аналізу статистичних даних практики застосування норм кримінального закону, які б доводили наявність випадків, коли справді небезпечні діяння залишалися безкарними внаслідок недосконалості закону. Твердження про те, що «законопроект пропонує більш системне вирішення проблеми шляхом порівняння корупційних злочинів, учинених під час воєнного стану, до державної зради», не може вважатися достатнім аргументом доцільності законодавчих змін.

2. З огляду на усталену практику побудови розділів Особливої частини КК України за принципом родового об'єкта кримінально-правової охорони та зміст пропонованої статті 111-3 (Вчинення корупційного кримінального правопорушення під час дії правового режиму воєнного стану), вбачається концептуально вразливою ідея хаотичної «інкорпорації» окремих корупційних кримінальних правопорушень, адже фактично пропонується запровадити відповідальність за посягання на суспільні відносини, які вже охороняються кримінальним законом, зокрема статтями 191, 210, 364, 368, 368-5, 369-2 КК України.

Відповідно до примітки до статті 45 КК України корупційними кримінальними правопорушеннями вважаються правопорушення, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 (у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем), а також кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 цього Кодексу. Тому пропозиція щодо визначення корупційних правопорушень, вчинення яких під час дії воєнного стану, на думку авторів законопроекту, доцільно віднести до кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України зради, потребує обґрунтування в частині критеріїв такого відбору.

3. Положення частин першої, другої, четвертої, п'ятої та шостої статті 111-3 КК України потребують уточнення ознак суб'єкта злочину, оскільки вказівка на «службову особу» відсутня.

4. Відсутність у частині третій пропонованої статті 111-3 КК України вказівки на обстановку вчинення правопорушення – «під час дії правового режиму воєнного стану» – засвідчує тотожність її положень з ознаками складу злочину, передбаченого частиною першою статті 364 КК України, що суперечить вимогам правової визначеності закону як складової конституційного принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України). Як зазначає Конституційний Суд України, «елементами верховенства права є принципи рівності і справедливості, правової визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі» (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005).

5. Диспозиція частини першої статті 332-3 КК «Перешкоджання облаштуванню прикордонної інфраструктури, її пошкодження або знищення», якою теж пропонується доповнити КК України, складається з переліку дій, які за своїми об'єктивними характеристиками вочевидь мають різний ступінь тяжкості та суспільної небезпеки, внаслідок чого, повинні передбачати застосування за їх вчинення різних видів кримінальних покарань. Дії щодо «умисного перешкоджання будівництву, облаштуванню чи утриманню інженерно-технічних або фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій, призначених для охорони державного кордону України, або пунктів пропуску (пунктів контролю) через державний кордон України чи контрольних пунктів в'їзду-виїзду» з одного боку, та дії щодо «знищення чи пошкодження» перелічених об'єктів з іншого, доцільно розділити та включити до складу окремих частин вказаної статті. При цьому за знищення чи пошкодження вказаних споруд, огорож, знаків має бути передбачено більш суворе кримінальне покарання, аніж за умисне перешкоджання їх будівництву, облаштуванню чи утриманню.

6. Посилення санкцій закону про кримінальну відповідальність потребує ґрунтовного аналізу статистичних даних поширення випадків прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди, судової практики застосування норм про відповідальність за правопорушення, які законопроектом пропонується об'єднати в один склад злочину та передбачити покарання у виді позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічного позбавлення волі, з конфіскацією майна.

Посилення санкцій за окремі корупційні правопорушення запропоновано законопроектом без дотримання правила оптимізації обсягу покарання при побудові кримінально-правових санкцій, чим порушено кримінально-правові принципи справедливості, законності, диференціації кримінальної відповідальності та рівності осіб перед законом.

8. Реалізація положень законопроекту буде мати вплив на показники державного бюджету, оскільки виявлення зазначених правопорушень і застосування відповідних санкцій може призвести до збільшення надходжень внаслідок сплати штрафу. Отже, відповідно до вимог частини першої статті 27 Бюджетного кодексу України та частини третьої статті 91 Регламенту Верховної Ради України до законопроекту має бути додано фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки).

9. Положення законопроекту щодо набрання чинності законом не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Висновки. Підвищення рівня відповідальності службових осіб за корупційні дії в умовах війни; створення дієвих механізмів протидії незаконному перетину державного кордону передбачає реалізацію принципу невідворотності кримінальної відповідальності, посилення контролю за використанням коштів та покращення діяльності судових і правоохоронних органів.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*